

XIII. LEO PÁPA.

XIII. LEO PÁPA

és az örmény egyházi viszonyok.

Örökre fényes lapjait töltik be az örmény nemzet középkori történetének ama kegyes elismerő nyilatkozatok, melyek a Megváltó földi helytartói, többek között III. Coelestin, III. Incze, IV. Kelemen és IX. Gergely pápáknak az azon korbeli örmény nemzeti királyok és patriárkákhöz intézett leveleiben foglaltatnak, — azon levelekben, melyekben az örményeket részint a kereszteseknek, a Szentföld felszabadítására irányzott küzdelmeikben, sikeres támogatására buzdítják; részint az azoknak nyújtott jelentékeny segély- és támogatásért nekik köszönetet nyilvánítanak, őket dicséreteikkel és áldásaikkal halmozzák el.

S ma, midőn az ötvenéves pápai jubileum ünnepe az egyház közel két ezredéves fenállásának ünnepévé lőn amaz egyetemes, világra szóló lelkesültség által, mely XIII. Leo fenkölt személyében és kormányzatában megdicsőülve látja és csodálva szemléli Szent-Péter székének, társadalmunk hullámzásai fölött sziklaszilárdul kimagasló tekintélyét, erkölcsi hatalmát és hódolat-gerjesztő erejét, — miként maradhatnánk mi magyar-örmények (egyőtől egyig hívei Krisztus Úrunk egyházának) érintetlenül az öröm zajában, melylyel az egyháznak látható fejt: a szelidlelkű Leot üdvözlük a föld hatalmasságai és népei!

Hogy mi volt a dicsőségesen uralkodó szentatyának tiz évi pápasága eredményében az egyházra nézve általában, s különösen befolyása az emberiség szellemi életének alakulására, sokkal ismeretesebb világszerte, hogysen elég ne lenne a most szemünk láttára folyó események mozzanataira csupán rámutatnunk, melyeknek eszmei tartalma és hordereje magában véve képes egész nemzedékek életére kihatni.

Mi annakokáért ez alkalomból Ő szentsége egyház fejlődmi működésének csupán egyik, és pedig keleti fajroknaink egyházi viszonyait érintő ágáról ohajtunk különösen megemlékezni, — nevezetesen azon erkölcsi sikerekről, melyeket a keresztény katolika hitegység, vagyis a szent Unio helyreállításában elért, illetőleg bölcs intézkedéseivel kivivott.

Épen legújabban is egy jeles magyar egyházi író, Fűssy Tamás tollából megjelent életrajzában a szentatyának, világos képét találjuk a legutóbbi örmény hitszakadás kétségkívül felette sajnálatos, de végkifejlődésében mégis megnyugvást keltő történetének, mely egyúttal kétségtelen tanúságot tesz arról, hogy valamint a pápák mindenkor, úgy XIII. Leo is apostoli gondoskodása egész hatályával fordult a török birodalomban és általában véve a Keleten élő katolikuskok felé.

Az általa elért sikereket — úgymond írónk — megújítja az örmény nemzet közt lábra kapott szakadás megszüntetése.

A pápai családkozhatlanság kihirdetése után ugyanis találkozott két nagyravágyó főpap: Báhtiárián, diarbekiri (tigránágerdi) érsek és Gáspárián cyprusi püspök, kik némely gazdag konstantinápolyi örmény segítségével magukhoz vonván számos papot, szerzetest és világít, a római szentszéktől elszakadtak.

A kormánynál kieszközölték, hogy Hászun Antal, az örmény nemzet egyházi és világi feje, ki a szentszékhez törhetlen hűséggel viseltetett, száműzetett és a polgári patriarkaság az egyházitól elválasztatván, utóbbira Báhtiárián, amarra pedig Kupelián nevű szerzetes választatott.

A török kormány által védelembe vett szakadárság nagy mérveket öltött s még Egyptomba is elterjedt.

A szentszék előterjesztéseinek sikerült a török kormányt a szakadároktól elvonni — Báhtiárián, midőn nem bírta többé a kormány pártfogását, s az örmények nagy része megtagadta tőle az engedelmességet, — visszavonúlt a Libanon-hegyi kolostorba; Kupelián János polgári patriarka pedig visszaküldvén a kormánynak kinevezési okmányát, Rómába ment s magát ünnepélyesen alávetette.

A pápa a bűnbánót meghagyta püspöki méltóságában. A schisma gyorsan véget ért. Báthiárián, Gáspárián s Dávidián (kairói püspök) híveikkel együtt szintén meghódoltak.

Hászun ünnepélyesen visszahelyeztetett a patriárkaságba, s a pápa a szultánnak a schisma megszüntetésében való jóakaró közreműködéséért köszönő levelet írt.

Hászunt pedig kiváló érdemeinek jutalmául az 1880. évi deczember hó 13-án tartott consistoriumban bíbornokká nevezte ki, — majd 1884. évben bekövetkezett halála után a szintén nagyérdemű Ázárián István érseket tette utódává a patriárkai méltóságban.

Az első örmény bíbornok tehát Hászun volt; az ő bíbornokká avatása előtt több mint négy évszázad mult el, hogy IV. Jenő pápa a római bíborral egy keleti szerzetest diszített föl. Ez Bessarione bíbornok volt, a görög egyház nagytudományú és a katholicismus körül kiváló érdemeket szerzett tagja, ki a flórenczi zsinaton a hit legbátrabb előharczosa volt. Az örmény Hászun volt a második, ki a keleti szertartású papság köréből ezen, a pápa után legnagyobb egyházi méltóságra emeltetett.

Mint fentebb említve volt, a patriárkai méltóságban Ázárián érsek követte őt, ki ma is dísze és büszkesége az örmény katolikus egyháznak, és az apostoli szentszék kiváló híve.

Ő volt az, ki a lefolyt év elején, mint a szultán meghatalmazott képviselője jelent meg Rómában, hogy megvigye a török birodalom fejének üdvözlét és a jubilaris emlékgyűrűt az egész keresztény világ lelki fejének: XIII. Leo pápa Ő szentségének.

A szultán akkor így szólott Ázáriánhoz: „Őn Rómába megy, hogy nemcsak mint katolikus patriárka, hanem mint képviselőm is tisztelegjen a pápánál! El fogja mondani Ő szentségének, hogy mind szorosabbra akarom fűzni a jó viszonyt, azon katolikusok fejével, kik birodalmamnak leg-hívebb alattvalói!“

A patriárka a szultán által küldött, nagyértékű gyűrűn kívül a török uralkodó sajátkezű levelét is vitte a szentatyához; az örmény nemzet nevében pedig egy stólat ajánlott föl, melyet a pápának aranyba szőtt czímere, az Ararát-

hegy és Noé bárkájának rajzai — vagyis az örmény nemzeti jelvények — díszítettek.

Egyik oldalán a remek egyházi öltönynek, selyemmel hímzett, azonos értelmű latin és örmény felirat olvasható, mely a szép emléket a katkolikus örmény nemzet nevében ajánlja föl a pápának hodólatjelül.

XIII. Leo, ki az örökigazság elveinek hirdetésében az Irás szavaival mondhatja el magáról: „Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati!“... az örmény hitszakadás orvoslása mellett a római örmény kollegium megalapítására is kiterjeszté egy világ-egyház kormányzatának terhes gondjaitól igénybe vett magas és bölcs figyelmét.

Már XIII. Gergely pápa 1584. évben kelt leiratával elrendelte, hogy Rómában egy, a göröghez hasonló örmény kollegium, vagyis papnövelde állíttassék föl. Azonban a nagylelkű pápának nemsokára bekövetkezett halála után az ügy abban maradt.

Csak legújában, a dicső emlékü IX. Pius uralkodása alatt történt, hogy az örmény katkolikus püspökök azon kérelemmel járultak a pápához, hogy apostoli hatalma- és atyai gondoskodásával hajtsa végre XIII. Gergely pápa tervét.

Pius hajlandó is volt az örmény püspökök kérelmét teljesíteni; de a nemsokára bekövetkezett mostoha idők eseményei annak megvalósulását újra megakadályozták.

A jelenleg dicsőségesen uralkodó XIII. Leo pápa végre elérkezettnek látván az időt, 1883. évi márczius hó 1-én Rómában kelt, az örmény nemzetnek örök büszkeségét képező „Benigna hominum parens Ecclesia“ kezdetű decretumával az említett örmény kollegiumot felállította, s saját magán pénztárából is nagy összeget adományozott az intézet költségeinek fedezésére.

Valóban, elmélkedve a szentatyának úgy az egyetemes emberi társadalom, mint az örmény kath. egyház körüli jószágos és áldozatkész atyai gondoskodásairól, — mi ugyanazon egyház hívei, úgy is mint meggyőződésünk szerint katkolikusok, úgy is mint faji származásra nézve örmények a legbensőbb hálával érezzük át a magasztos ünnepeltetést, melyben a jelenkor is Úrunk földi helytartóját, Szent-Péter

főapostoli székében a kétszázötvenhetedik pápát, XIII. Leo Ő szentségét tiszteli.

És nem maradhatunk közönyösen a lélekemelő jelene-tek láttára, melyek napjaink meg-megújuló világtörténetét képezik, — sem részvétlenül a rendkívüli időben megnyilt kegyelem-források iránt, melyekkel a szentatya, határtalan szeretettől eltelve siet felüldíteni az áldatlan életküzdelmek közt elernyedttársadalom szellemét, s örök életre terelni a kárhozatnak indult lelkek üdvét; hogy a mit lepfőbb apostoli hatalmával megold, meg legyen oldva a mennyekben is!...

Mi azért mély hódolattal s a gyermeki hála hű érzelmeivel esedezünk a szentatya bölcs és szeretetteljes szándéklatainak megvalósulásáért, és a kath. hittegtől már régebben elvált s főleg Orosz-Örményországban ma is nagy számmal levő szakadár-örménység megtéréseért, s e közben ajkainkról egy szívből eredő sohaj, egy forró üdvözet száll az Örökváros felé: Ave Leo!... Morituri Te salutant!

DR. SIMAY JÁNOS.

Negyven év előtt.

-- Szamosújvár követi utasításai 1848-ban. —

Nagy időnek négy évtizedes emlékezetét újítja meg a reánk köszöntő új esztendő, nagy időét, melynek méhéből kelt életre az egységes, a modern Magyarország. Kivette részét az alapvető munkából igaz lelkesedéssel minden hű fia, ki a honszeretetnek válságos napok közepette sem változott érzésével Szamosújvár városa is. Ott voltak követei az emlékezetes 1847—8-ik évi erdélyi országgyűlésen s hozzá járultak a két haza egyesítésének kimondásához. S az unio tárgyában alkotott 1848-ik évi első törvényczikk alapján megválasztotta a város polgársága az első közös hongyűlésre országos képviselőinek Sárosy Ferenczet és Korbuly Bogdánt. E választás alkalmából július hó 3-ára nagy „polgári gyűlés“-re hívták össze a polgárságot. Ebben a gyűlésben lettek megállapítva az utolsó követi utasítások, jellemző emléke ama napok hangulatának és vágyakozásinak.

A polgári gyűlés színe előtt indítványba lőn hozva, hogy a megválasztandó követek „utasításképen bizassanak meg arra: mikép igyekezzenek kieszközölni, hogy Szamosújvár városában Örmény Püspökség állíttassék; az adó, úgy a só ára leszállíttassék; a sós kútak kinyitvatván, szabadon használtassanak; az országút városunkon keresztül vitessek; a város határa nagyobbíttassék meg; a hivatalbeliek nyugpénzt nyerjenek; az őrsereg oly módon állíttassék fel városunkra való nézt, hogy az terhelő és kényszerítő törvénynyé ne váljék; a várbeli rabok taxa mellett munkára bocsátassanak ki; egy segédorvosi állomás felállítása s még egy gyógyszertár nyithatása engedtessek meg; a Raphael Sándor által alapított gymnasium hová hamarább állíttassék fel; és végre a katonákkal verekedésből eredett Fiskalis processus enyésztessek el.“

A város polgárságának hazafiságáról fényes bizonyágot tesz a gyűlésnek erre az indítványra hozott határozata, legfőként pedig a követi utasításul szerkesztett határozat bevezető része: Követ atyánkfiai „oda utasíttatnak, így hangzik a polgári gyűlés megállapodása, miszerint a Város nevében Nádor ő fensége s a magyar felelős ministerium iránt mindenek előtt bizalmat szavazván, mindazt, a mit a véstől környezett királyi trón s a haza szilárdulása és független fennálhatása, s a trónt és hazát fenyegető veszélyek elhárítása igényel, a városi polgárság erejéhez mérsékelten igyekezzenek kieszközölni. A mi az indítványozott pontokat illeti, azok közül az adó és a sóár leszállítása, úgy a határnagyobbítása is országgyűlés elibe tartozó tárgyak levén, megbizatnak követ atyánkfiai, miszerint az ezek iránti kívánatok életbe léptetését — ha rés nyilik rá — az országgyűlésen; — az indítvány többi pontjait pedig u. m: a még egy gyógyszertár kinyithatását, az országút városunkoni keresztül vitelét, a segédorvosi állomást, az őrsereg mimódoni felállítását, a várbeli rabok taxa mellett munkára kibocsátását, a gymnasium életbe léptetését és a katonákkal verekedésből eredett per elenyésztét stb. — minthogy ezek a ministeri külön osztályzatokhoz tartoznak, az illető ministereknel igye-

kezzenek kieszközölni Az Örmény Püspökséget illetőleg ennek pártolása végett Erzsébeth városa, úgy szintén a Gyergyó Szent Miklósi és Szépvízi örmény atyafiak is találtasának meg, addig is az ez iránti határozat elhalasztatván.“

Az egyesült hazára mihamar rázúdult viharok nehéz próbára tették Szamosújvár polgárságának e követi utasítás bevezető soraiban oly ékesen nyilatkozó hazafias érzelmeit. És a város, valamint általában a haza különböző vidékein együtt vagy szerteszórva lakozó örménység becsülettel állotta ki e nehéz próbát, honszeretetének s áldozatkészségének lélekemelő, vajmi gyakran vérrel is megpecsételt bizonyítékait adta a szabadságharc egész lefolyása alatt, annak jó és borús napjaiban egyaránt. S teljes joggal s méltó önérettel mondhatta el Lukácsi Kristóf is azt, hogy „azon válságos időszakban, midőn e hon szinte minden népei külön érdekeket hajhásztak s a közzavarból maguk részére minél több hasznot huzni igyekeztek, egyedül állott az örmény szilárdul és tántoríthatlanul a jog és törvényesség mellett, egyedül osztotta meg sorsát a magyarral annak vélt szerencsétlenségében, egyedül tanusított rokonszenvet iránta a reá nehezült nehéz napokban és ragaszkodott őhozá mind végig.“

MOLNÁR ANTAL.

A szépvízi örmény telep.

I.

Hiteles kútfőkből merített történelmi adatokkal lehet bebizonyítani azt, hogy az örmények eredeti hazájukban, Ázsiában egykor a magyarokkal szorosabb viszonyban állottak; de az is tudva van, hogy az örmények közül sokan csatlakoztak a Kaukázus térein átvonuló s új hazát kereső vitéz magyarokhoz, kiknek oldala mellett végig harczoltak és nagy számmal vettek részt a honfoglalás áldásos munkájában. Letelepedésük után — jutalmul — különféle szabadalmakkal s kiváltságokkal ruháztattak fel a vezérek, s még inkább az Árpádházból származott királyok által.

Erről a magyar krónikákon s a Diplomatus Codexen kívül, hazánk számos helysége tanuskodik, melyek egykori

lakóik-, az örmények nevéől neveztettek el. De ezen őseink a Magyarország felett több századon keresztül átvonult viharos napok alatt nagyon megfogyatkoztak; a megmaradtak pedig, mivel nagyon rokonszenveztek a lovagias magyarral, hozzá atyafiúi és sógorsági kötelékkel fűzték magukat; megmagyarosódtak. Lehet, hogy a kegyeletes megemlékezés, nem sokára fel fogja lebbenteni a fátyolt, mely az egykor itt élt ősök multját fedi... Azon örmények, kik jelenleg e honban lakoznak egy másik beköltözés maradványai; apáink több mint kétszáz évvel ezelőtt lépték át e szép haza határait... Nem akarok messze eltérni célomtól; azért csak azt mondom, hogy azon örmények, kik Áni fejedelmi város végromlását túléltek, általkelvén a Kaukázuson előbb a mai Kházán és Asztráchán orosz tartományokban telepedtek meg. Azonban itt is háborgattattak a tatároktól; azért fegyverrel nyitottak utat, maguknak Krimiába, hol 178 évig békében laktak. 1457-ben itt is rájuk ütöttek a tatárok; azok, kik az ellenség fegyverét kikerülték, innen is elmenekültek és Lengyelországba majd Moldovába, Bukovinába és Oláhországba költöztek.

Eme sokat hányatott s még többet szenvedett bujdosóknak azon része, mely Moldovában alapított magának új tűzhelyt, 1551 táján kegyetlen üldözést volt kénytelen kiállani előbb katolikus vallásáért, azután nem sokára nemzeti nyelve- s ritusáért is. — István vajda nem elégedett meg az- zal, hogy nemegyesült hitűek lettek az örmények, hanem nemzeti nyelvök és ritusok elhagyására s a görög szertartás követésére is kényszeríté őket; mivel pedig őseink erre ráállani sehogy sem akartak, iszonyú üldözést támasztott ellenök. — Templomaikat kirabolták, drága ékszereiktől megfosztották, püspöküket és papjaikat börtönbe vetették, a gyermekeket újra megkeresztelték, halottjaikat görög szertartás szerint temették el. Szóval az örményeket ősrégi szokásaiktól, erkölceiktől és nemzetiségöktől akarták megfosztani. Ezért s még inkább azon okból, hogy épen az üldözés folyamata alatt a törökök nagy haddal törtek be Moldovába, mintegy 3000 család, Mennas nemegyesült püspök vezetése alatt kivonult Moldovából és Erdély délkeleti részén, az úgynevezett somlyói havasok rengeteg erdeibe huzódva három évig tartzkodott itt.

Apafy Mihály Erdély fejedelme apáinkat nemcsak szívesen fogadta be (1672) országába, melynek lakossága a folytonos háborúk miatt különben is megfogyatkozott, hanem még megengedte azt is, hogy ebesfalvi kastélya körül várost építsenek maguknak.

Benkő ¹⁾ azt mondja, hogy az Erdélybe menekült örmények tömegesb csoportokban Erzsébetvároson, Beszterczén, Gyergyó-Szent-Miklóson, Görgény-Szent-Imrén, Felfalún, Petelén és Szépvizen foglaltak lakást s telepedtek meg.

Biztos adatok hiányában meghatározni nem lehet, hogy mely családok és hányan huzódtak be eleinte Szépvizre. A szóbeli hagyomány azt tartja, hogy a szépvizi örmények kezdetben nem birtak állandó lakással; azért történt, hogy közülök némelyek egyébbűvé mentek, mások ismét ide jöttek lakozni; mindazáltal az állandó szám nem lehetett kicsiny, mivel lelkészők is volt... A szépvizi örmények a gyergyó-szent-miklósiakkal egyszerre kértek és nyertek engedélyt a kézdiszentléleki plébános Zebeleb Jánostól, ki a hazájából kiűzött erdélyi róm. kath. püspök távollétében, Háromszék-, Csik- és Gyergyóban püspöki helyettes volt, hogy a Gyergyó-Szent-Miklóson és Szépvizen általuk épített kápolnáknak saját nemzeti rítusok szerint tarthassanak isteuszolgálatot. ²⁾ Szépviz, mint jelentékeny telep vett részt küldöttjei által az 1715-ik évi május 20-án tartott görgényi gyűlésen, hol a Bécsben váratlanul meghalt derék örmény püspök Verzi-reszky Ángsendért mélyen szomorkodó őseink fájdalomdult kebellet tanácskoztak — az elhunynak végrendelete értelmében — a második püspök megválasztásáról. Végre a szépvizi telep népessége mellett tanuskodik azon körülmény is, hogy Szépviz önkormányzattal birt és biráját maga választotta.

A szépvizi első lelkészek, nemcsak azon időben, midőn az örmények nemegyesültek voltak, hanem azután is, hogy az ősök a kath. egyház kebelébe tértek — még sokáig nem vezettek anyakönyveket; vagy ha vezettek, akkor azok elvesztek. Az első meglevő, örmény nyelven szerkesztett anya-

¹⁾ Historia Transsylvaniae I. k. 485 lap.

²⁾ Lukácsi, Historia armenorum 67 1.

könyv 1770-nél kezdődik. Engedje meg a szíves olvasó, hogy az anyakönyvekből kiirhassam a szépvízi családneveket és azokat megjegyzéseimmel kísérrhessem.

Ákoncz. A törzs — állítólag — Szebenből jött Szépvizre. Az utódok sokáig Fark-nak (gúnynév, őrm. Áki) hívták magukat; de ma már Szebeni néven ismeretesek.

Ávák. Itt helyben egyetlen egy sincs, az eltávozott utódok Novák nevet vettek fel.

Ázbej. E család kihalt félben van.

Bogdán. A maradékok részint kihaltak, részint eltávoztak innen.

Chontikhár. Az utódok egy része a magyarosított Császár nevet vette fel; másik része pedig a törzs nevééről Zakariásnak hivatik. Ezen utóbbiak majdnem felét képezik a jelenleg Szépvizen lakó őrményeknek.

Csutá. Gúnynév, a fark (áki) név ellenkezőjét jelenti. A törzs őrményül átírt Tánel nevét, a jelenleg élő utódok Dániel-re változtatták.

Dájbukát. A törzs állítólag Enyedről jött ide. Élő család.

Dávid. E család a jelen század elején nagyon terjedelmes volt; most itt egy sincs, részint elhaltak, részint eltávoztak.

Dobál családból nálunk is vannak élő tagok

Dzerig család teljesen kihalt.

Eránosz. E családból itt helyben senki sincs.

Fojszán. Az utódok részint elhaltak, részint eltávoztak; e család ma Ámira néven ismeretes.

Gergely. E család származékai a törzsatyja nevééről Péter-eknek neveztettek el; ezek utódai azonban ma már mindenütt Fejér-ek.

Jakab. E család ivadékai kihaltak és eltávoztak; közülük itt helyben egy sincs.

Jolbej. Teljesen kihalt család.

Izsák. Nagyon terjedelmes család volt hajdan; az utódok, kik különféle melléknevet vettek fel — ma Száva néven ismeretesek.

Kosztin. Egy egyén sincs nálunk e családból; az eltávozott utódok Ágoston-oknak hivatnak.

Lázár. E család tagjai részint kihaltak, részint eltávoztak.

Máxim család kiháló félben van.

Ohán. E család tagjai mind kihaltak.

Pap családból egyetlen egy sincs itt.

Szentpéteri. A törzsanya Erzsébetvárosról jött ide; egyik ága Potoczki nevet vett fel, utódai e néven ismeretesek.

Stehno. E családból egyetlen egy egyén sincs nálunk.

Thusig. Az utódok ma Szultán-oknak iratják magukat. Eltávoztak innen mindnyájan.

Váslovszki. A törzs Manó keresztnevéből az utódok Mányá-t formáltak, mely nevet maig is viselik; egyik ágát az utóbbi időig Kannás néven hívták.

Záchno. E család egészen kihalt.

Itt még azt kell megjegyezni, hogy azon örmények, kik Csik- Háromszék megyékben laknak szorványosan, jobbra Szépvíztől kerültek ki; s ezek száma ma nagyobb, mint azoké, kik az ősi telepen maradtak. Eleinte ugyan az egyetlen megélhetési mód, a kereskedés vitte ki őket innét; jelenleg azonban valamint az itt maradottak, úgy az eltávoztak is nemcsak kereskedést űznek, hanem jelentékeny birtokaikon gazdászattal is foglalkoznak.

(A befejező közlemény következő számunkban).

FÁRAÓ SIMON.

Tigrán. *)

Tigrán a népek és országok sorsát intéző isteni Gondviselés kezében hatékony eszközül szolgált; forduljon tehát a figyelem a távolból is ama borzalmas pontra, mely rémesen sugárik vissza a szemlélőre. Midőn Astyages legyőzetésével a harczi zaj már lecsillapult, felhívó dörgő szózat, mely egy magát leélt birodalom ellen volt intézve, hangzik Tigrán felé: „Hegyesítsétek a nyilakat és rakjátok meg a tegeket; az Úr fölindította a medus királyok lelkét és Babylon ellen van az ő szándéka, hogy elveszítse azt; mert

*) L. „Armenia“ első évfolyam 333 és 379 lap.

az Úr boszúállása ez. boszúállása az ő templomáért
 Ki a nagy vizek mellett lakol gazdagon kincsekben, eljött
 a te véged, egylábíig ki fogsz vágatni. . . . Emeljetek zászlót
 a földön; fújjatok harsonát a pogányok között, készítsétek föl
 ellene a nemzeteket; szólítsátok föl ellene Ararát, Menni és
 Ascenes királyait;¹⁾ rendeljétek ellene Táfszárt, hozzátok elé a
 lovat mint a fullánkös cserebogarat.“²⁾

Ez a végzetszerű jeladás Babylon ellen. A látnok által mintegy ötvenhat évvel előbb megjövendölt ítélet bekövetkezett.
 A perzsa-méd uralom ekkor oly hatalmassá kezdett válni, hogy a fényezés és kicsapongások által elpuhult babiloni birodalomnak általa történendő megdöntése csak idő kérdése volt.

Armenia előhozá lovait oly sokaságban, mint a sáskasereg; Cyrus és szövetségese: Tigrán, Aschenes királya az egyesült perzsa-örmény sereggel Babylon előtt állának, mely az Eufrát mindkét partján négyszög alakban volt építve, ezt nyugatról posványok, a másik három oldalát a folyamnak mélyen kiásott ágai védék. Köfalai, melyek a régi

¹⁾ Jerem. 51 r. 11. 13. 27. Ararát vidéke, mely fölött a hasonnevű hegy uralkodik, központja volt az országnak. Ninive felirataiban Armenia = Menni, Táfszár = satrapa, hadvezér. Ascenes alatt értetődik a „jafetida örmény nemzet.“ Jafet fiai: Gomer és Mágog sat. Gomer fiai pedig: Ascenas, Rifat és Togorma. Móz. I. 10. L. „Armenia“ 1887 évfolyam 65, 144 és 229 l. Ascania = Armenia. „In questo passo del profeta come per il regno d' Ararat s' intende l' Armenia, cosi per la schiera d' Ascanas o Aschenez non altro, che la nazione armena in genere; essendo chiaro discendere gli armeni da Aschenez figliuolo di Gomer, figliuolo di Jafet. Quin di inutili le fatiche del Calmet nel ricercare in Armenia o altrove qualche provincia chiamata con questo nome. Mos. Ch. olasz kiadás 65 l.

²⁾ Strabo L. VI. Armenia non minus pascendis equis apta est quam Media, unde Nysaei equi, queis persarum reges utuntur, hinc sunt. — Az örményországi ló száraz, feje egyenes, teste hösszű, háta széles, czombja erős, nyaka nyulánk és patája tartos-kemény. Legjobb egyenei e fajnak a káspi-tó körül találhatók. Az iramlásban fölülmulja az arab és angol lovat, a csatateren pedig bármily fajtájúval vetekedik. Jelenleg az armeniai és anatóliai lovak — évenként több mint 50000 — európai Törökországból való török lovak gyanánt adatnak el.

világ csodái közé tartoztak, oly szélesek voltak, hogy azok felületén egymás mellett hat szekér mehetett; száz kapúja ércből volt, zsinoregyenességű útczái derékszőgben szelék át egymást. E roppant várost az Eufrát hasítá keresztül; a folyon híd volt, melyek pallózata éjenként oszlopokra fölvonatván — egyik part a másiktól elzáratott; a város két oldalán csatorna volt vezetve, melyek a város alatt a főfolyammal ismét egyesültek. A várost átmetsző főágnak medre alól és oldalt ki volt kövezve, és magas fallal bekerítve; a folyam alatt alagút is szolgált a közlekedésre.

Boldizsár Nabunahidnak fia ¹⁾ egy állhatatlan felfuvalkodott ifjú uralkodott itt. Ez volt Babylonnak utolsó királya, ki a fenyegető veszélyt semmibe véve gazdag vendégségeket adott, s fajtalan lakmározás között tölté az utolsó éjszakát is, a jeruzsálemi templomból elrablott szentelt edényeket nejei és az országnagyok ivó edényül használva, dicséretet énekeltek isteneiknek. Poharazás közben az elfonyadt vendégkoszorú észrevevé, hogy az álló csillárral átellenben — tűzben ragyogó — helyen, a falra ezen szavak irattak: *Ma ne, Tekel, F á r e s z*. Az összecsdített magusok hiában törték rajta fejüket, azoknak jelentménye előtűk relytély volt; előhozatik tehát még Nabukodonozor által saját környezetébe fölveté és a bölcsék fejedelmévé tett Dániel proféta, ki a relytélyes szavak értelmezéséből Boldizsár uralmának végét kijelenti. . . . Úgy is lett. A babyloniak csatát vesztek a térségen, hol Armenia lovásainak jócska adag jutott a munkából; a megverettek városukba vonultak, mert bevehetlennek tartották azt; de Cyrus az Eufrát vizét a Babylon melletti nagy viztartóba vezette, mely azért volt ásva, hogy a város és vidék a romboló vízáradattól megmentessék. Oly nagy volt a város, hogy a király kinek székhelye a város központján volt, hirnökök által értesült, hogy az ellenség a kiszárasztott Eufrátot megszállotta,

¹⁾ Babylonia utolsó fejedelme nevével felöltő látszólagos ellenmondás eltűnik, ha bizonyosan tudjuk azt, a min a Szin (hold isten) templomában talált feliratok alapján kételkednünk nem lehet, hogy t. i. Bel-szár-Uszur (Boldizsár) Nabunahid királynak fia és az ostrom alkalmával, mint atyjának társuralkodója vezeté Babylon védelmét, míg Nabunahid Borsippa erődben volt körülzárva.

a posványos helyek nádasait fölgyújtotta, azért, hogy száraz utat csináljon. Tehát a jövendölés nem csak jelképes értelemben, hanem betűszerint is teljesedett az Eufrát kiszáritása által. „És elpusztítom tengerét és kiszárasztom forrását.“¹⁾

A káld harezi nép elcsüggedett s még is a királynak oly nagy volt gondatlansága, hogy a város bevételének hírével ismételve érkezett hírnökök sem voltak képesek őt mámorából felriasztani.

Midőn az ellenség a medren át a városba rohant, annak lakói épen isteneik ünnepnapjának mámoros vigalmaiba voltak elmerülve. Gadates és Gobriás két áruló vasall a a király ittas környezetében véres mészárlást vittek véghez, maga Boldizsár király is ittas állapotban veszté el életét Kr. e. 538 évben. Babylon bukásával a semi nagy hatalomnak vége lőn, a semi szellem befolyása megszűnt, helyét Perzsia foglalta el. A győztes, egyesült sereg feje Cyrus megengedte — politikai indokokból is — a fogoly zsidoknak, hogy visszatérjenek hazájokba, visszaadtván nekik mindazon arany-ezüst edényeket, melyeket Nabukodonozor Jeruzsálemből elvitetett.

Tigrán, ki negyven évig uralkodott, kivívta magának a történeti dicső nevet s korának osztatlan tiszteletét. Minő örömteljes élet honolhatott a külhatalmak előtt tiszteletben részesült országban, midőn minden ajk — buzdító például — hangszerek kíséretében dicsénetet zengett a férfi nevének, kiben az elmemagasság szívének jóságával vetélkedett, ajkain hordva az igazságos ítéletnek ígét, szemeinek szelid fényében a magasztos érzelmek ismervét.

Uralkodása a nagyság ama korszaka volt, melyhez hasonlóval az ó-kornak nem sok nemzete dicsekedhetett, s e kornak dicsősége ma-is sugárzik a romboló századok után viharos napokban, vaderő által felperzselt honnak kihült üszkei, barnult romjai felé. Ily férfinék tömött jellemrajza e szavakban foglaltatik: „Tigrán honának Nagy Károlya volt.“²⁾ — Lehetséges-e, hogy az emlékezet által vissza ne térjenek a hajdankori nagyság napjai, melyek már letűntek, melye-

¹⁾ Jerem. Jöv. 51. r. 36.

²⁾ Tigrán I-er é-leva bien haut la puissance des enfans de Haik: Tigran fut te Charlemagne de non pays. Vaill. de Florival.

ket az őshazában — jobb jövő fejében türve — a bánat könnyeivel annyian gyászolnak s a honi történelemnek valódi Mózesével megújulni ohajtanak? Lesz-e és mikor lesz, hogy ezen ohajok, teljesüljenek? E kérdést, — ha érdem arra nem hiányzandik — Isten fogja megoldani.

Ki nem tudja, mennyire képes a sápadt irigység lealjasítani az emberi kebelt? . . . Tigránnak egyik magassága, hogy családja körében az egység áldott szelleme uralkodott. Fiai ennek csendes ölében nevedtek fel; s ezen örvendetes jelenség nem engedé, hogy azok a fejetlenség döntött kapuján át a törten-tört pártszakadás dúlta tévútra térjenek, a melyen a visszavonás ördöge annyi erőteljes népet már megfojtott s századok viharait kiállott államokat kimerítve a hanyatlás sírjához vezetett, melyeknek nyomai kutatásában a régészek tudvágya fáradozik. Az elv-egységben meg nem szakadt fiai Tigránnak nem jöhettek azon helyzetbe, hogy mások kárörömére önmagukat fölemésztének. A történelem ekkép jellemzi a három királyfit:

„Bábnak szíve a jóságok nyílt ajtaja; Tirán épen mint Tigrán, csak egy vonallal kisebb ennél. Váhákén a dalnokok által ünnepelt hős. Ezek közül a testvéri egyetértés Váháként, a nem mindennapi jelenségek személyesítőjét ültette a királyi székbe.

MÁRKOVICH JAKAB.

Az örmény irodalom jelene Törökországban.

Bármely nép művelődésével egyenlő arányban fejlődik az írói élet. A hellen, latin, arab, a mostani európai és amerikai művelődéstől elválaszthatlan ezeknek virágzó irodalma. — Az örménynek is volt a középkorban virágzó irodalma; e kor oly örmény bölcseket, költőket és történetírókat mutat fel, kiknek műveit ma Európa tudósai gyönyörrel tanulmányozzák.

De fájdalommal kell kijelentennem, hogy mihelyt gyöngülni kezdett apáink anyagi ereje, — ősi irodalmunkat is azon mostoha sors érte, melyben részesült más régi népek irodalma is. — Azonban a múlt században az örmény

elmék kezdettek üdvösen ébredezni. Mechithár és a mechitháristák feltámasztották irodalmunkat; Velenceze és Bécs régi írókat és új munkákat kezdettek közreadni és így felélesztették a régi örmény nyelvet.

Konstantinápoly és Smyrna folytatták az üdvös munkát és az új örmény nyelvnek nemcsak erőt kölcsönöztek, hanem virágzásnak is indították azt. Keletkeztek új nyelven író buzgó munkások, kik igyekeztek nemzeti új irodalmat teremteni és ime fáradságukat siker koszorúzta. Támadtak költőink, regény- és színműíróink, publicistáink és fordítóink. — Álisán és Nár-Bej hazafiás költeményekkel hatottak az örmény szívekre; a korán elköltözött két lelkes költő: Besigtháslián és Turián hazaszeretetet és szerelmet daloltak. Uthudsián felvirágoztatta az örmény hirlapirodalmat. Mámurián az örmény publicistai téren működött és megalapította az örmény krónikát. Kárakásián nemzeti történelmében törekedett a valót a regéstől elválasztani; de e jelentékeny munkája befejezetlenül maradt. Norájr igyekezett az örmény szavak jelentőségét pontosan meghatározni (szótár); Ájdénián gondos vizsgálat alá vette az új nyelv (világi nyelv, *աշխարհիկ լեզու*) szabályait és ezeket rendszerbe öntötte; Odeán, Náhábéd Ruszinéán és Dseráz, Chrimeán és Szêruáncdeánczh Örményországról szólottak és élő színekkel festették a vidéki népszokásokat.

Igy haladt elő — főleg e század második felében — Török-Örményországban az örmény új irodalom. Számos, jó munka jelent meg, melyek a nemzeti érzület kinyomatai.

Nár-Bej, Chrimeán, Hiszárleán, Sismánián, Der-Szárkêszenczh bizonyos idő óta letűntek az írói látóhatárról. Hekhiániánban elfojtotta az írói hajlamot a naptárírás. Therzián, Ozgán, Dseráz és Berbezián az írói tollat a tanpályával cserélték fel... A smyrnaiak közül is sokan kiállottak az írók sorából; egyedül csak Mámurián maradt a küzdőtéren „Keleti Sajtó“-jával (*Արևիկայի Մամուլ*); ellenben Csilingireán, Mészérián, Gozdántián majd semmi életjelt nem adnak.

Odeán, Mámurián, Uthudsián, Csilingireán, Dseráz, Demirdsibásián, Berberian, Báronián és mások oly csinosan írnak új örmény nyelven, hogy nyelvezetők majdnem megközelíti a régi nyelv (*գարգաթ* kérésár) szépségét. — Az ör-

mény lapok és folyóiratokban művelik a krónikát is; (jelentékeny tért foglal ez a francia sajtóban is!) A krónikát nálunk Mámurián kezdette meg Sáhnur álnév alatt az „Árevelián Mámul“-ban; ezt követte Árphiárián „Napi élet“-jével (*Օրնուսն կեսնը*) és Berberián „Emberek és tárgyak“ (*Մարդիկ եւ իրք*) című érdekes cikkeivel. Püzánt Khesián örmény olvasói számára nemcsak a politikai életről irt, hanem számos közgazdasági, társadalmi és családi kérdést oldott meg. Hovszep Juszufián (Józseffi József) újítást hozott be az örmény hírlapirodalomba; az „Árevelk“ (Kelet) megindulása óta (1884) ennek hasábjain tudományos krónikát közöl; ezekből vesz az örmény közönség tudomást a művelt világ tudományos mozgalmairól. E rovat számára irnak még dr. Phesdimáldsián, Dághávárián, Heronimosz Bárszéghián, dr. Hágopián.

Az encyklopaedikus lapokban jelennek meg azon gyönyörű költemények, melyeknek szerzői Phánoszián, Szethián, Demirdsibásián és a többiek, kik oly magasan lobogtatják az örmény költészet zászlóját. E lapokban látnak napvilágot az útleírások is, melyek között jelentékeny helyet foglal el Dseráznak „Első utazásom Európában“ című nagy gonddal irt dolgozata és Csilingiréán „Utazása Konstantinápolyba.“

A nemzeti folyóiratok közül, említést érdemel a Pázmáveb (*Բազմալեզու* Polyhistor; Velence), Árevelián Mámul (*Արևելեան Մամուլ*) Mászisz (*Մասիս*), Jérgrákund (*Ներկայագրություն*, Földgömb), Chigár (*Շիգար*, Bölcs), Kérágán jév imászdászirágán sárzsum (*Գրական եւ իմաստասիրական շարժում*, Irodalmi és bölcselmi mozgalom) és Lezu (*Լեզու*, Nyelv). A Lezu, melyet Derviseán, az „Ind-európai ősnyelv — *Հանդիսագրական նախալեզու*“ írója ir és szerkeszt, újítás az örmény irodalom terén. A Chigár élczlap Báronián szerkesztésében havonként egyszer jelenik meg, hogy az olvasó közönséget megnevettesse. Báronián határozott tehetség; minden sora, mit ir az olvasó elméjében nyomokat hagy hátra. — A „Kérágán jév imászdászirágán sárzsum“-ot, mely öt év óta áll fenn, Demirdsibásián szerkeszti. Ez azon szerzők közé tartozik, kik azért születtek, hogy írókká legyenek; ennél az irás lelki szükséglet. Demirdsibásián cikkei az időszaki örmény irodalom szebb lapjait töltik ki; legkiválóbb dolgozata a „Sárzsum“

első évi folyamának 3. füzetében *Աղբն և վերայ Տիրուհւ յն* — Sira-
lom az úrnő felett cím alatt jelent meg. (A Diruhi — *Տիրուհի* —
az örményben sajátlagos neve a szűz-anya Máriának!).

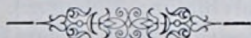
Időszaki irodalmunk újításai közé tartozik az is, hogy
örmény nők is kezdenek az irodalom terén működni. Irnak
regényeket, novellákat, költeményeket és tudományos cikkeket.
Nő-íróink között az első helyet foglalja el Szérpuhi Dűszáp,
Besigtháslián jelentékeny tanítványa. Munkái keresettek.

Az utóbbi évek örmény regényírói közül ki kell emel-
nem „Abus“ íróját: Árfiáriánt. — Igen érdekes Krikor
Zohrábnak „Ánhédáczhádz szerunt mē — Láthatatlan nem-
zedék“ című regénye; Zohráb ügyvéd, műve először a „Má-
szisz“ hasábjain látott napvilágot. — Szívesen olvassák Der
Szárkészenczh regényét is („Sáhenn i Szibir“); dr. Sismá-
nián (Dzérénczh) történeti regényeket ír

Mi azok közé tartozunk, kik biznak az előhaladásban.
Ez általános szabály a nemzetekre és azokra nézve, kik
elenyészni nem akarnak. Az örmény irodalom is, mely
képes leküzdeni az elterjedés akadályait, — hódolni fog e
szabálynak.

Az örmény irodalomnak jövője van.

SZONGOTT KRISTÓF.

Új-év és karácson Örményországban.

— Az örmény család-életből. —

Mily különfélekép fejtözik ki a keresztény orszá-
gokban a képzelet karácson közeledése alkalmával és mily
fényesen ülik meg e szent ünnepet; ellenben egyszerűen, min-
den pompa nélkül tartják meg ezt Örményországban. A töb-
bek közt nincs meg itt a karácsonfa, mely nagy és kicsiny-
nek oly sok örömet okoz! E miatt veszít e nagy nap ünnepe-
lyességéből valamit, de fontosságából semmit; ez által csak
komolyabb jelleget ölt magára.

Örményországban új-év és karácson ünnepeét nem azon
nap ülik, mikor hazánkban a magyarok; az örmények úgy

mint a görögök, nem a Gergely-féle, hanem a juliusi naptárral élnek; ezeknek a naptára a miénktől 12 nappal tér el.

Az örmények egyedül azok kerek e világon, kik a karácsonnt nem a többi keresztényekkel, hanem külön január 5-én, vizkereszt előestéjén ünneplik.¹⁾

Mivel Örményországban a karácsonnt 14 napi böjt előzi meg, azért új-év böjt napra esik; e napok azonban nem sovány napok, mert ekkor a legizletesebb böjtös ételekkel élnek; ezért nevezik a karácsoni böjtöt „gazdag böjt“-nek (*շարժում սուս* — háruszd bász). Ekkor a kenyeret a legjobb lisztből sütik és ánizsszal hintik be; a levest különféle befőtt gyümölcs (kompót) pótolja; de legszivesebben eszik a rizs- és malozsával töltött káposztát (*ուզմա*, dolmá); ilyen esetekben a sütemények és becsináltak sem hiányzanak az örmény házaknál.

Az év utolsó napja emléknap a múltra; eláldják azt, ha gondterhes, és visszakivánják, ha örömteljes volt. Az új-év nem éjjel 12 órakor kezdődik (ekkor mindenki nyugszik az ágyban), hanem midőn egymásnak „jó reggelt“ kívánnak (*բարի նախ*, pári lujsz). Még javában alusznak a gyermekek, mikor a korán kelt szülők az ajándék tárgyakat rendezik; a gyermekek Örményországban új-év napján kapnak ajándékot. Leginkább a „gozinágh“ (*ղոզինա*) készítésével vannak ekkor elfoglalva; ezt méz, dió és czukorból csinálják.²⁾ E csemegével, mely új-évkor egy örmény háznál sem hiányozhatik, kínálják meg azokat, kik az új-évet üdvözlik.

Még sötét van... és a gyermekek, kik mind új ruhába öltözködnek, már talpon vannak; új a ruházatjuk, sál (shawl), a kalap és a t. Közülök azok, kik tudnak járni, az atya ezen hívó szózatára: „Jertek gyermekek“ követik atyjukat és a folyóhoz mennek, mely néhott elég messze fekszik. Néha havaz, máskor hideg szél fú... és a gyermekek didegve lépnek atyjuk után, ki hangosan és buzgón imádkozik. A folyó partján a családfő bemárt egy darab kenyeret

¹⁾ Tudtommal régen így volt ez a róm. kath. egyházban is; de elválasztották, hogy két nagy ünnep (karácson és vizkereszt) ne essék egymás után.

²⁾ Hazánkban e csemege »dáláuzi« név alatt ismeretes.

nehányszor a vízbe, kis edényét tele tölti vízzel és haza sietnek.

Az anya ünnepi ruhában megy elejökbe; a férj megsókolja szeretett nejét és *ἔσπορησιν ἄνθρ σπορη, ἔσπορησιν ἄνθρ λασηῦν* (Snorhávör nor dári, snorhávör nor gághánt — Boldog új évet!) szép szavakkal üdvözli; hasonlókat tesznek a gyermekek is. — Most az atya kiosztja a hozott szentelt kenyert és vizet; erre előhozzák a gozinágh-ot és a többi ajándékokat,¹⁾ melyek gyümölcs és csemegéből állanak... Nem sokára jönnek a közeli rokonok (a vők és a t.) az új-évet üdvözölni... és innen együtt mennek a templomba.

Általános szokás Örményországban az, hogy az ismerősek üdvözlés végett új-évkor meglátogatják egymást. — Keleten a kézszorítás nincs szokásban némely vidékeken még az örmények sem gyakorolják e szokást; de ilyen ünnepnapokon, mint az új-év az örmények mindenütt kezét szorítanak és jó kívánságaiknak kifejezést adnak; erre két napon át van elég alkalmuk.

Új-év első napjától kezdve karácsonig (jan. 5.) találkozás alkalmával a nők következő sajtáságos és az idegenek előtt érthetetlen kérdést intézik egymáshoz: „Felvágátok már az „év'-et“? (*σπορη λασηῦν*, Dárin gêdreczhikh?). Ez a dári (év) egy nagy kalács, mely dió és malozsával van behintve. Imádkozva csinálja a háziasszony e családi kalácsot, mely jókora nagy; keresztet jelel rajta és egy ezüst-pénzt rejt el bele.

Karácson előtt, midőn a családtagok mind honn vannak (az úton levők mindent elkövetnek, hogy karácsonra haza kerüljenek) vágja fel a családanya az „évet“; a felvágás nagy vigyázattal történik és ügyel arra, hogy a kés az ezüst-darabot ne találja, habár nem tudja, hogy hol rejtőzik a pénz. Annyi részre osztsza az „évet“ a hány tagja van a családnak (ide számíttatnak a férjhezment leányok és a koronként távollevők is). Mindenki kapott részletét a legnagyobb kíváncsisággal vizsgálja; a távollevők részleteit maga a családanya

¹⁾ Az új-évi ajándékot örményül *λασηῦν*-nak (gághánt) nevezik; innen a népnyelvben *λασηῦν* = ajándékozni. V. ö. a gághánt és calendae szót.

kutatja át. A ki a pénzdarabot kapja, azé az új-év szerencséje; ez családi esemény, melyről minden érdeklődőt kell értesíteni. A legközelebbi rokonok erről maguk kérdezősködnek. Ha a pénzdarabot az kapta, ki legöregebb a háznál, úgy az eset ezt nagyon meglepi, mert azt hiszi, hogy az év folyama alatt meghal; ellenben ha az ezüst pénz ifjúnak jutott, akkor ez reményli, hogy mind az a jó teljesülni fog, mit a képzelet csak ígérhet; büszkén közli barátjaival, hogy ő a háznál a szerencse kedvence.

A Jézuska (Christkind, karácsonyi ajándék), mit az örmény gyermekek karácsonkor kapnak, egy „ávedisz“-nek (*Udunhu*, üdvözet) nevezett lap, melyre a Jézus születéséről szóló ének van szépen leírva; ezt a gyermekek jól megtanulják könyv nélkül; mert ezt az éneket éneklük ünnep-estéjén (kántálás)... és ezért gághánt-ot (ajándékot) kapnak.

Nagy sürgés-forgás támad a gyermekek között a templomban ünnep-estéjén mise előtt (estve 6 órakor). Egy szerep felé tódulnak, ki kezében nagy tálczát tart; ezen czédulák vannak, melyek mindegyikén e szavak „himár (*húwup* balga) vagy „imászdun“ (*húwunnú* eszes, bölcs) egyike van írva. Az, ki „himárt“ kapott, elkedvetlenedve megy félre, mert gyanítja, hogy gyakran fogják ezért barátai kinevetni; de vigasztalódik avval a gondolattal, hogy majd más alkalommal „imászdunt“ kap. Azoknak, kik „imászdun“-os czédulát huztak, megengedi a pap, hogy egyházi ruhában mise alatt kezökben viaszgyertát tartva, az oltár előtt álljanak. — Mily örömet okoznak az „imászdun“-ok a szülőknek, midőn a kárpitot, (ez az örmény templomban olyan széles, mint a fal, mely mellett az oltár van) felhuzzák! Büszkén állanak egy sorban mind, kikre irigy szemmel néznek a „himár“-ok. Minden örmény gyermek igyekszik bár egyszer abban az örömben részesülni.

Mielőtt nagy és kicsiny, kik mind ünnepi ruhába vannak öltözve, eltávozna a templomból, a család-apák kikeresik az idegeneket (utazókat) és vendégül asztalukhoz hívják. E szép örmény szokás célja az, hogy bármely idegen az ünnep-estéjén családias-otthonosan és ne idegenül érezze magát. Ekkor még a legszegényebbet sem hanyagolják el.

Ünnep-estéjén a család minden tagjának honn kell len-

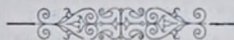
nie; ha valaki kimarad — ezt rossz neven veszik. — Ezen este minden örmény ház asztalán van bor; mert ekkor inni kell mindazok egészségeért, kik a házban vannak.

Vacsora után előtűnnek az „ávedisz“-t éneklő gyermekek, kik egyházi ruhába öltözve, hármával (három-király) minden ismerős házhoz elmennek, hogy Jezuskát kapjanak.¹⁾ Járnak a kántorok is (hármanként) kántálni, kik szintén szíves fogadtatásra találhatnak; ezek szép ajándékokkal térnek haza... Ez a vidám est élet-hosszig marad az örmény gyermekek emlékezetében ellefelejthetetlenül!

Másnap tartják Krisztus megkeresztelésének nagy körmenetét a folyó partján. Itt a jegen sátrat csinálnak, mely Jordán nevet visel. Minden rendű polgár saját zászlója alatt vesz részt e processióban. Legtöbb ifjú ünnepi ruhában és felfegyverkezve lóháton jelenik meg. Mikor az ünnepélyesség elvégződött az ifjak kilövik fegyvereiket... és megtörtént a keresztelés.

Erre a körmenet visszafelé indul...

CSELINGERIÁN JAKAB.

Agathangelos történelemirő.

I.

Midőn a velencei tudós mechtárista társulat 1835-ben, az örmény klasszikusok kiadását Agathangelos történetirőval megkezdette, ezen munka előszavát ilyen jellemző szavakkal vezette be: „Valamint őseink irodalmában, időre nézve Agathangelos az első, — különben az anyag is, mit feldolgoz, becses; nyelvezete pedig gyönyörű — úgy a kiadásban is szintén neki kellett elsőnek lennie“.

És valóban Agathangelos az első, ki tollat fogott kezébe, hogy megismertessen minket az örmény irodalom- és

²⁾ Újabb időben e szokás még nagyobb terjedelmet nyert, mivel sok helyütt tekintélyes, befolyásos, jelentékeny állású egyének játszódják a „három-király« szerepét, hogy jótékony czélra minél több pénzt gyűjtsenek. — Bár honosúlna meg ezen követésre méltó szép szokás hazánkban is!

történelemmel. Jelentékeny munkája Világosító-Szent-Gergely eseménydús korszakával foglalkozik.

Tiridates örmény király szólította fel Agathangelost, ki úgy látszik nemzetiségre nézve római volt és hihetőleg, mint udvari belső titkár jött a királylyal Rómából Armeniába, hogy korának történelmét tüzetesen írja meg.

A nagy írónak személyéről, ennél többet sem a hagyomány, sem a történelem nem tartott feenn. Annyi azonban bizonyos, hogy igen jártas volt a görög és római tudományokban; erről tanuskodik az utókorra hagyott, körülbelül száz évi időköz eseményeiről szóló fontos történelme is. (I. Choszrovtól Szent-Gergely visszalépéseig, 217—327 Kr. u.)

Habár Agathangelos korának történelmét írta meg, mégis munkája bevezető részében a mult hagyományai és a nép ajkán élő mondák is előfordulnak. „Parancsot kaptam — mondja — Tiridates királytól, hogy gyűjtsem össze a hazában levő hős tetteket.“

A történelem hacsak anyaghalmazból áll, élvezhetlen; a jó történelem elbeszélő, nem pedig történetíró.

Ezen tulajdonság megvan nagy mértékben történetírónk-, Agathangelosban is. Habár történelmünk azon része, mely munkájában oly érdekesen van elbeszélve, nagyon szép, mégis az egész mű igen ügyes íróra vall. Oly rendszeresen van összeállítva, oly vonzóan megírva, hogy az olvasó első szemléletre világosan látja, hogy az író — Rómában született és ott nyerte műveltségét; e lángész, ki oly ügyesen használta a tollat, a fegyvert is vitézül forgatta.

Ezen előnyeiert valamint őt, úgy munkáját is nagy becsületben tartották nemcsak az utána élt, hanem az egykorú írók is.

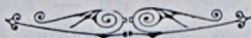
Chorenei Mózes, ki saját munkáiban sok helyütt spartai irálylyal él, az olvasót, midőn azt akarja, hogy az valamiről bővebb történelmi tudósítást nyerjen, Agathangeloshoz küldi, kit „Tiridates ügyes titkárának“ nevez.

Phárbi Lázár, történetének kezdetén így ír Agathangelosról „Átolvastam a régi örmény történetírók könyvét és hosszabb buvárkodásaim után úgy találtam, hogy a sok közül Armenia villongásait valódi és hibátlan jegyzetekkel Agathangelos írta meg első könyvében; ez a tudós mindenben

jártas, jellemes, beszédében igazságszerető, történeti előadásában gondos... Ő az, ki Ártáván, az arscida dynastiának gyengülését és Ártásir, a Szászán fiainak megerősödését... hasonlólág Choszrov bosszúállását valóságos rendszerrel adja elő.“

Azon történetirők is, kik Phárbinál valamivel később éltek, szintén ily szép elismeréssel nyilatkoznak Agathangelosról. — Ezek közül azok, kik az Aghuánok és Szunik*) történelmét irták meg, egy új eseményről értesítenek minket. „Sapor a perzsák királya tudomást akart szerezni arról, hogy mily nemességi sorozat létezik az örmény országnagyok között; azért megkérdezte őket, hogy nincs birtokukban olyan könyv, mely e tárgyról igaz elbeszélést foglal magában. Erre a satrapák, miután magok közt tanácsot tartottak, a király elébe a „Minden irományok legszebbjét, Agathangelos csodahatású könyvét“ vitték. Most a király azt a parancsolatot adta, hogy fordítsák le a könyvet az ő nyelvére... E könyvből tudta meg azt, hogy ezen történelmi munka az ő nagyapja, Ártásir napjaival kezdődik; azért az a perzsa nép és hadsereg előtt megcsókolta e könyvet és perzsa nyelven nagy dicsérettel szólott arról. Ezen könyvből tudta meg azt is, hogy melyek az örmény nemzet elsőrendű nemesi családjai; ezeket azután nemcsak megtisztelte, hanem palotájában az első helyre ültette.

GOVRIK GERGELY.

Egy beszéd és az örmény-görög-latin vámegegyesület.

Gromie publicista kezdeményezése folytán a latin törzsből származott nemzetek — a német törzsek példájára — szintén alakítottak vámegegyesület. Ehhez csatlakoztak később a görögök is, hogy Görögország is vámegegyesületben legyen a földközi tengerparti nemzetekkel.

1886-ban néhány párisi örmény ügy nyilatkozott ezen egyesület alapítója előtt, hogy az örményeknek is van joguk

*) Örmény tartományok.

a latin vámegegyesületbe lépni nemcsak azért, mert latin törzsből származott királyaik is voltak, hanem főleg azért, mert a földközi tenger partján kikötőkkel bírnak, mint Alexandretta és a t. — Ennek következtében befogadtattak az örmények is és az egyesület neve így egészült ki: „Földközi tengerparti örmény-görög-latin vámegegyesület (Alliance Arméno-Greco-Latino-Union Douaniere Méditerranéene).

Ezen egyesület 1887. évi gyűlését decz. elején tartotta Párisban. A párisi „Le Moniteur de Petits Capitaux“ című hetilap nemcsak a gyűlés folyama-, hanem az annak végén tartott fényes lakomáról is szól részletesen.

Minket az itt mondott szép beszédek közül az érdekel, melyet a párisi örmény egyesület elnöke Iszkender (Sándorfí) tartott. A figyelemmel hallgatott beszéd kivonatát ime itt közöljük:

Iszkender előbb szól arról, hogy Örményországban most is azon nyomott helyzet uralkodik, mely ellen több ízben a művelt Európa, de kivált Franciaország közbenjárásáért folyamodott. — Azután azt mondja, hogy a görög-latin vámegegyesület, midőn az örményeket kebelébe fogadta, nemcsak főséges, de igazságos tettet is vitt véghez, mert az örmények is egyeredetűek a latinokkal; az örmények a latinoknak, kikkel régen szövetséges viszonyban is állottak — rokonai; azért az örmények szemeiket mindig a nyugati testvérek felé fordították.

Igaz szavainak bebizonyítása végett felhozza Iszkender azt, hogy a görög-latin népek is, úgy mint az örmények, az árja törzshöz tartoznak; azért az örmények az európaiaknak idősebb testvérei. — Miután az emberiség bölcsője az Eufrát völgye, Európa nagy részének, a görög-latin népeknek ősei és régi rokonai: az örmények. — A szónok azután felsorolja a történelemből azokat a politikai, közművelődési, irodalmi és vallási összeköttetéseket, melyekben az örmények az ó-korban a görögök- és rómaiakkal állottak. Megemlíti azt a szolgálatot, mit az örmények a keresztes háborúk ideje alatt Európának tettek; szól azon szivélyes viszonyról, mely a görög-latin fejedelmek s királyfiak és az örmények között létezett; e jó viszony — mondja a tudós szónok — ültette a francia Lusineán családot a

ciliciai örmény trónra... A rokonszenv — mely a latin törzsek és az örmények között uralkodott, izgatta fel ellenünk a mahomedánokat, kiknek ellenségeskedése feldúlta Armeniát, (Luszineán) VI. Leó királyunkat elfogta, Kairóba vitte és — véget vetett a ciliciai örmény királyságnak. VI. Leó, a spanyol király közvetítésével kiszabadulván fogságából (Kairó) Európába jött, hol 12 évet töltött. — Igyekezett ugyan az európai udvarok segítségével, melyek nemcsak rokonszenveztek vele, hanem nagy tiszteletben is tartották — a ciliciai örmény királyságot visszaállítani; de hazafias törekvéseit siker nem koszorúzta. Meghalt Párisban és eltemettetett nagy tisztelettel Saint-Denisben, a francia királyi sírboltban.

A nagy tetszéssel fogadott beszéd végre az európai örmény koloniák, a mechitháristák irodalmi működéséről stb. szól.

Iszkender alapos szavait így fejezi be: Az örmények eredetük, fajuk azonossága, történelmi régi szövetségeik és nyilvános törekvéseiknél fogva Nyugat felé, a honnan az értelmi világosság terjed, fordultak és fordulnak ma is; míg szomszédaik, a törökök, kurdok, perzsák, arabok Kelet felé tekintettek és ma is arra néz szemük, a honnan az anyagi világosság terjed.

Sz. K.

A római örmények.

Az első római zarándoklatban a hazai örmény papságot Ávedik Lukács plebános képviselte; érdekes leveléből, melyvel visszatérte után a szerkesztőséget megtisztelte, a következő sorokat közöljük:

Ő szentsége nemcsak pápája, hanem gondos édes atyja a római örményeknek . . . Bárhova tekintünk Róma falai közt, mindenütt e nagy pápa hatalmas alkotásai vonják magukra figyelmünket. Láttam a képet is, melyen a festő ecsetje azt a szép jelenetet ábrázolja, midőn Hászun Antal bíbornok arra kéri a nagy pápát, hogy alapítsa meg az örmény kollegiumot. Mikor a kép készült, ez csak jámbor ohajtás volt. .

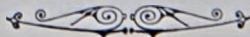
és most már a valóság hirdeti, hogy a nagy férfiak nagy alkotásokra vannak hivatva.

E kollegiumban jelenleg 24 örmény növendék van. A terjedelmes négyszögű épületnek majdnem fele van kiadva bérbe. Az épület napsoros részében van a csinos templom, a növendékek lakosztálya, az étterem, az igazgató és aligazgató lakása és a kápolna. Minden növendékpapnak külön szobája van; a szobák butorzata ez: asztal, könyvszekrény, ágy, mosdó, székek, képek. Minden szoba kertbe néz, honnan sok szép narancs kandikál befelé. A növendékek a propagandában, mely nagyon közel van a kollegiumhoz, tanulnak. Az összes római növendékek közt — mondhatni — ők viselnek legcsinosabb öltözetet; a reverendát, mely alól veressel van szegélyezve, keskeny vörös öv szorítja a derékhez; a reverenda karöltőiről is vörös szalagok libegnek alá; collarójok is piros.

A kollegiumból Kupelián érsekhez mentem; ez valódi patriarchalis alak. A mily tekintélyt kölcsönöznek nemes lényének ősz hajzata, hosszú szakálla, élénk kedves tekintete, keleti bő ruhája, különböző rendjelei — épen oly leereszkedő mindenkivel szemben. Belépésem után mindjárt azt kérdezte: „Hol vagyok szállva?“ és nagyon csodálkozott azon, hogy nem a kollegiumba szállottam, hol helye van minden örménynek. Megkínált nargileh-, fekete kávé- és török puliszkával. A búcsúzás percében pedig arczképével ajándékozott meg. Itt találkoztam a bécsi mechitháristák procurátorával, ki sokat kérdezősködött az erdélyi viszonyokról . . .

Innen átmentünk a velencei mechitháristák palotájába, mely nagyon szépen van berendezve. A díszterembe vezettek, melynek falait szebbnél szebb festmények ékítik — A jó prior sok útbaigazítással szolgált. — Találkoztam Howard, a derék angol bicornokkal is, ki az örmény kollegium feje; ehhez intézik kérelmeket azok, kik be akarnak jutni a papnöveldébe. Az, ki a gymn. hat osztályát jó sikerrel bevégezte és a latin nyelvben alapos ismerettel bir — lelkipásztora ajánlatára minden pártfogás nélkül is felvétetik. —

Ha még olaszul is tud, ez csak előnyére szolgál; e nyelv tudása, melyért nagyon megbecsülik az embert, gyakorlati haszonnal is jár Rómában . . .

KISEBB KÖZLEMENYEK.

Lakoma Ájvázoszskynál. Az orosz kormány lapja „Bravidszvenni Veszdunig“ mondja, hogy Ájvázoszsky megakarván vendégléni az akademia (szépművészetek) tanács-tagjait és azon küldöttségek képviselőit, kik üdvözetére jöttek, a „Gondáni“ épületben fényes lakomát rendezett, melyhez hasonlót a pétervári közélet krónikája nem képes felmutatni. . . Jelen voltak a kormány főhivatalnokai; a közoktatásügyi miniszter: az örmény Teliánov, a középítészeti miniszter Boszue és más főmeltóságok, köztök Jézeán is (örmény). A tudósok közül jelen volt a szépművészetek akademiájának igazgatója és a tanárok mind, a pétervári egyetem rectora Rubinstein és a főbb lapok szerkesztői

A vendégeket a művész neje fogadta. — Három teremben 160 személy számára volt terítve. Legfényesebb volt a keleti nővényekkel díszített középső terem, hol 100 szolgálattevő egyén állott. A főasztalnál Teliánov és a synodus képviselője Bopetonoszczevi között ült Ájvázoszsky.

Az első poharat a jubílaus művész üritette a czár, czárné és a trónörökös életeért. A roppant nagy éljenzéssel fogadott pohár-köszöntő után közvetlenül leplezték le a czár igen díszes mellszobrát. A második poharat is maga Ájvázoszsky üritette az akademia elnöke, a czár fivére Vladimir Alexandrovics nagy-herczeg és ennek családjáért s az akademia felvirágzásáért. Most Teliánov ragadt kezébe poharat és csinos szavakkal élte a híres festőművészt A közoktatásügyér után ismét Ájvázoszsky állott fel és drága vendégei egészségeért ivott.

Míg a felköszöntők javában folytak, két táviratot készítettek el, melyek közül az egyiket Sándor czárhoz és a másikat Vladimir Alexandrovics nagyherczeghez intézték. Mind a két táviratot aláírták Teliánov, Boszue, Bopetonoszczevi és Ájvázoszsky. A czár Friedensburgból és a nagy herczeg Czárszkoje Szeloje-ből válaszolt Teliánovnak. — A czár távirata im ez: „Szívből mondunk köszönetet Önnek, Boszue-, Bopetonoszczevi-, Ájvázoszsky- és az egész közönségnek a szívélyes táviratért. Ismételve üdvözlöm Ájvázoszkyt. Sándor.

Lakoma után — folytatja az orosz hivatalos lap — a művész minden vendégét fénykép arczképével ajándékozta meg. Minden arczképen egy-egy csinos kis olajvestmény volt, mit a világhírű művész saját kezével festett. . .

Régi hős-dalok. Emin János moszkvai tanár a Kholtán vidéki örmény hősi énekekről, melyek emlékét számunkra Chorenei, a nemzeti történetíró tartotta fenn, azt állítja egy tudományos birálatában, hogy azok hasonlóak az egyidejűleg keletkezett perzsa Sa h-Name hőskölteményhez, mivel mind kettőnél ugyanazon hősök, sőt ugyanazon vitéz tettek vannak megénekelve. Mennyire fantasztikus és keleti hasonlatokkal teljes az örmény hősi dalok

szövege helyenként, az alábbi rövid idézetből is kitűnik, mely a herculesi ereje miatt magasztalt Vá'h'á'g'ên — mint a kholtáni dalnokok lantjára legérdemesebbnek talált hős, — epikai dicsőítéséből van mutatványul átvéve, s mely következőleg hangzik: „Vajudott vala ég és föld, teherben volt a kéklő tenger... Tenger piros nádszálat szült, s a uád üregén füst jöve ki. Ifjú fejlődött a szikrából, haja tűz volt... Láng, füst a szakálla, két égő nap — szemei...“ Ily szertelen hangon daloltak egykor, mintegy kétezer év előtt az örmény népénekesek, a pogány Örményországban, a hősökről és ezek vitéz tetteiről!

Kápolna-romok Ániban. Az örmény romváros hatalmas templom maradványain kívül ékesen szóló tanúi őseink keresztény szellemének s vallási érzületének ama világosan felismerhető nyomok, melyek a várost környező oriási bástya-erődítvényekkel kapcsolatban ma is mint egykori kápolnák romjai jelentkeznek. Ezek, úgy látszik, akként voltak elhelyezve, hogy a hadakozás szünetelésekor a harcosoknak csak néhány lépésnyire kellett menniök, hogy az oltár előtt leborulva győzelemért esedezzenek az egek Úrához. Világos bizonyítéka ezen körülmény is annak, mily élénken volt kifejlődve az egyházi befolyás uralma az örmény állam életben, — és ebből kifolyólag a kereszténység patriarchalis szelleme a középkori örmény társadalomban; mely az állami lét megdőlte után is az ázsiai mohamedán világ áradatával szemben, elég erős volt a kereszténységben gyökerező (bár a századok viszontagságai közt sok tekintetben elhomályosult) nemzeti önállását napjainkig megőrizni.

Hunok és bolgárok. A classicus világ írói tesznek ugyan a hunokról a Kr. szül. előtti időkre nézve is említést, habár csak meglehetősen homályos módon, de a bolgár nép- és nevezetet csak Etele (Áttila) világbirodalma romjain kezdik hangoztatni. Az örmény íróknál a hunok és bolgárok egyidejűleg lépnek a történelem színpadára s nem is mint új jövevények, hanem mint megszokott és jól ismert északi szomszédok. Honnan e tetemes különbség a két világ rész írói között? . . . A történelem rendszerint csak a nagy horderejű momentumokat teszi magáévá; kisebb és jelentéktelen momentumokkal csak rendkívüli közülmények közbejöttével szokott foglalkozni, s a szomszéd népek történelmét csak akkor és azon esetben érinti, a midőn és a melyben azok velük érintkezésbe jönnek. Igen természetes tehát, hogy a hunokkal érintkező örménység már oly korban ismerie népfajt, a melyben a távoli classicus világ még nem is álmodik vala róla. — Ha a hun népek a Kr. szül. előtti második században nem háborgatják vala a szomszéd örmény területet, több mint valószínű, hogy az ő történelmük is hallgatással fogta volna őket melőzni. — (V. ö. Edelspacher Antalnak, Chorenáczi Mózesről írt, s az Aka-

démia nyelvtudományi közleményeinek XIV.-ik kötetében megjelen-
értekezését.)

Az erdélyi püspök jóslata. Midőn a mult század végén, 1790-ben, a velencei mechitharisták egyik jelese Kövér-Ákoncz István hazánkfia Erdélybe küldetett, hogy itt faj- és hit-rokonait nemzeti művelődésükben ápolja és a katolikus hithez való hű ragaszkodásban lelkes hitszonoklatai által erősítse — kilencz évi tevékeny működése után 1799-ben, I. István szent-lázár-szigeti főpát haláláról értesítettvén, az új apát választása czéljából Velenczébe hivatott. Erdély akkori róm. kath. püspöke, Mártonffy, ki Kövért rendkívül becsülte, elbucszása alkalmával, uyájas mosoly közt eszavakkal bocsátá őt el magától: „Menjen csak tisztelendő úr! — mert ha római pápának nem találják megválasztani, kétségtelenül főapátnak választják meg.“ Ugyanis épen azon évben gyülekezett össze Velenczében a bíbornokok collegiuma, mely alkalommal VII. Pius, (ki Kövér Istvánt személyesen ismerte és becsülte) római pápának választatott meg a conclave által. — Mártonffy püspök jóslatának második része azonban csakugyan beteljesedett, a mennyiben Kövér a szerzet tagjai által minden vonakodása ellenére egyhangúlag főapátnak választatott meg, II. István név alatt, 1800-ban.

Az örmény Aesopus. Valamint Chorenei az örmények Herodot-já, úgy Mechitár Kos elsőrangú meseírójuk. Ő a tizenkettedik század második felében 1180 körül irt. Született Kánczhágban, s életének jelentékeny részét a sjev-lyárni (feketehegyi) kolostorban tudományos munkálkodásban töltötte. Később egy más kolostort alapított, mely az örmény ifjúság képző intézetévé vált, hová Örményhon minden vidékéről nagyszámú ifjúság gyülekezett, kik közül utóbb többen az örmény nemzeti irodalom terén jeles férfiakká nőttek ki magukat. Az örmény Aesopus számos munkái között „A mesék könyve“ első helyet foglal el, mely valamint irállya, úgy tartalmánál fogva is irodalmunk kiválóbb termékei közé tartozik, s összesen százkilenczven mesét foglal magában. Említést érdemel még a többek közül főleg „Corpus juris canonici et civilis“ czimű munkája, mint a melyben a legjelesebb törvénytudósok iratait, nevezetesen Jusztinián törvénykönyveit is felhasználta. — 1297-évben halt meg.

Régi örmény szótár. Egy mult századbeli francia armenista Lourdet Simon Péter abbé több mint husz évig tanulmányozván az örmény nyelvet, egy terjedelmes szótárt dolgozott ki, s hogy azt minél tökéletesebbé tegye, 1785-ben Párist elhagyva Velenczébe költözött; s az örmény kolostor-szigeten mintegy két évet töltve többeknek, — de kivált a szerzet akkori apát helyettese, később főapátja és érseke az erdélyi születésű Kövér (Ákoncz) István, — segítségével befejezhette nagy munkáját. A szótár a Lourdet-család birtokában van, s mint egy má-

sik jeles francia armenista: Saint Martin állítá, az említett család több év előtt a francia kormányt kínálta meg vele; azonban feltételeit oly magasra csigázta, hogy a kormánynak azt elfogadnia lehetetlen volt.

Mi újság az örmény világban?

Ferdinánd, Bulgária fejedelme és az örmény ifjú. R. M. gazdag szülők gyermeke volt; Anatóliában született, de Konstantinápolyban lakott. A szülők gyermeköket külföldre küldötték iskolába. Alig töltött a tanoda falai közt néhány évet, midőn azt a leverő hirt hallja, hogy atyja elhalt és a családi vagyonra más tett szert. Rögtön odahagyta a tanodát és hazatért. Innen, miután látta, hogy a szomorú valóság is igazolja azt, hogy árva, Triesztbe ment; itt egy évet folytonos tanulásban töltött, az éjjelt is nappallá tette, megtanulta a német, ó-görög és latin nyelvet, azután Bécsbe ment, hol az orvos növendékek közé iratkozott. A fővárosban keleti nyelvek tanításából tartotta fenn magát szegényesen három évig; de már a negyedik évben nem volt egyetlen egy tanítványa sem. Miután nem segített rajta senki, még tanulmányai befejezése előtt visszatért Konstantinápolyba. — Most egyik jóakarója azt a tanácsot adja neki, hogy folyamodjék a vasúti igazgatósághoz, mert lehetetlen — úgy mond — hogy egy ilyen csendes természetű, csinos külsejű, ügyes és tanult fő — alkalmazást ne kapjon.... Néhány napra levelet kap a vasúti társaság titkárától. Örömmel vesz jóakarójától búcsút és Rumelia Hászkeho falújába utazik; de itt is igen mostoha körülmények környezik, azért leül és nem irigyletes helyzetét a legélénkebb színekkel festve kérelmét Bulgária fejedeleméhez küldi, kit még Bécsből ismert. A jó fejedelem öt arany útra-valót küld neki, avval a meghagyással, hogy azonnal Sophiába menjen. Elment. A nagylelkű fejedelem kegyesen fogadta és intézkedett, hogy egy bécsi bankház bizonyos meghatározott összeget havonként adjon neki — míg orvosi taupályáját be nem végzi.

R. M. Sophiából két nap mulva Konstantinápolyba tért vissza, hogy a Dunán Bécs felé mehessen... Az úton is mind áldotta a a derék fejedelem nagylelkűségét, kinek szép, örök hálára kötelező tettet im a nyilvánosságra hozzuk.

Chrimeán Hájrig, a zeithuni örmények érdekében egy szép levelet intézett az „Árczakánk“ szerkesztőjéhez; ebből a következő sorokat vesszük át: „Éhség és tűz, mint két pusztító szövetségestárs dúlják országunkat. Legnagyobb szerencsétlenség Zejthun lakóit érte... Kegyed jól tudja a történelemből, hogy utolsó uralkodó-házunk, a Rubineán (*Рубиняну*) uralom védvára Cilicia és a Taurus hegység volt. E királyság maradványát a zeithuni népség képezi, mely régi sajátos tulajdonait máig megőrizte. E népség mindene elhamvadt. És valjon az örmény nemzet engedhet, hogy

Zeithun, mint rom-émlék maradjon fenn? Nem! Fel kell építenünk Zeithunt két kézzel, az az a török- és orosz örmények egyesült erejével."

Lázárev hadvezér sirja. Az elhunyt híres hadvezér Lázárev örökösei érdemes atyjuknak, ki a tifliszi örmény zárda-templom pitvarában van eltemetve, sírkövet akarnak állítani, azért erre engedélyt is kértek az egyházi előljáróságtól, mely a kérésnek, mivel a sír épen a templom bejárata előtt van — helyt nem adott; miután az örökösek a katolikosztól is tagadó választ kaptak, derék atyjuk testét kiásták és azt hadvezér-társa, az örmény Der-Ghugászián (*Տէր-Ղուկասիան*, ebből a névből az oroszok Terkugászov-ot csináltak) mellé temették el.

Ázsiai kérégetök. Hazai lapjaink gyakran tesznek említést Keletről jövő szegény kérégetökről, kiket rendszerint különbség nélkül örményeknek tartanak, holott azok többnyire épen nem örmények, hanem más nemzetbeli török vagy perzsa keresztény alattvalók. Már Lukácsnak megemlékezett egyik művében (Adalékok, stb. 57. lap) és pedig személyes tapasztalat folytán ama szerencsétlenekről, kik Örményországnak Perzsiával határos és azt uraló szélső pontjáról könyöradomány-gyűjtés végett jönnek Európába (illetőleg hazánkba), kik azonban nagy részt nem örmények, hanem a föld nyelvét mely ott az örmény — némileg beszélő chaldeus katólikus, nestoriánus, jakobita keresztények, közben még anglikanusok is, — mint ez magukkal hozott ajánló leveleikből kitűnik. — Ezen pár sornyi idézettel az érintett közlések tekintetében is némi felvilágosítást kívántunk nyújtani olvasóinknak.

A franciaia kormány akadémiai fokozatot adott a smyrnai örmény ügyvéd Bublí Györgynek, ki mint orientalista és publicista is jelentékeny nevet vívott ki. A kitüntettetnek a jelvényt a francia consul adta át.

„Örmény keringő.” Tábornszky és társa, ismert zeneműkereskedésében a következő érdekes mű kapható: „*Armenischer Walzer*“ (Verlorenes Glück) für Pianoforte, von Julius Gerchen. A darab kiadója a lipcsei Zimmermann-czég, mely Oroszország két fővárosában is, (Szentpétervár és Moszkva) üzletteleppel bír. — A zenemű címlapja sajtászerű fantasztikus jelenetet ábrázol: egy fiatal nő, élénk színű népies öltözetben látható a tenger partján, ki leeresztett hajjal s arcát kezében rejtve eped magányosan a távozó hajó után, — mely csak az imént intett búcsút feléje, s már a sík tengeren halad... tovább... csak egy rózsaszálat hagyva emlékül, melyet az ifjú nő kezében tart, míg a távoli hajók fölött röpke fecskék illannak el! — Szóval a kiállítás igen csinos; hogy milyen a compositio maga, azt bírálják meg a a táncz-zene leghívatottabb kritikusai — tisztelt olvasóink.

Felelős szerkesztők és kiadó tulajdonosok:

GOVRIK GERGELY és SZONGOTT KRISTÓF.

Todorán E. „Aurora” könyvnyomdája Szamosujvárt.